

Olut, München ja Adolf Hitler

Kohtauksia ja kohtaloita kuohuvilta vuosilta

Mikko Tyni

Esitelmä Olutkulttuuriseura ry:n Oktoberfest-juhlassa 3-4.10.2015

Baijerin vireällä pääkaupungilla on monta kutsumanimeä. Se tunnetaan niin Isarin Ateenana, Italian pohjoisimpana kaupunkina kuin miljoonan asukkaan kylänäkin. Pitkään on kaupunkia tavattu nimittää myös Saksan, toisinaan jopa koko maailman olutpääkaupungiksi. Tälle nimitykselle antavat katetta kaupungin kuuluisat panimot ja ennen kaikkea jo 205 vuoden ajan järjestetty Oktoberfest, maailman suurin ja tunnetuin olutjuhla. Luonnollisesti myös kansallissosialisteilla, tuttavallisemmin natseilla, oli antaa Münchenille oma juhlava liikanimensä: *Hauptstadt der Bewegung*, Liikkeen pääkaupunki. Liikkeen - ja sittemmin kansakunnan - taiteellisesti orientoitunut johtaja käytti myös nimitystä *Hauptstadt der Deutschen Kunst*, Saksalaisen taiteen kaupunki. Pysin seuraavassa esityksessäni luomaan lyhyen katsauksen moniulotteisiin yhteyksiin kyseisen **Adolf Hitlerin**, Münchenin, oluen ja politiikan välillä.

Tarina olisi helppo aloittaa tarkasta vuosiluvusta, mutta jonkin verran epäselvyyttä vallitsee siitä, milloin Hitler saapui Müncheniin ensimmäistä kertaa. Hän itse mainitsee tämän tapahtuneen keväällä 1912¹, mutta kirjallisuudessa ajankohdaksi esitetään yleisesti toukokuu 1913, viitaten mm. poliisiasiakirjoihin ja aikalaiskuvauksiin². Reaalikoulun päästötodistusta vaille jättäytynyt, itseoppinut maalari oli viettänyt viimeiset vuotensa kosmopolittisessa Wienissä, vähävaraisena ja asunnottomana, yömajoissa yöpyen ja nähtävyyksiä esittäviä postikortteja elannokseen maalaten. Henkisen kotinsa 24-vuotias tuleva demagogi kuitenkin löysi Münchenistä: ajankohta Itävallan taakse jättämiselle oli otollinen, sillä palvelukseenastumismääräys keisarilliseen armeijaan kolkutti ovella ja Hitler ei katsonut voivansa alistua monikansallisen imperiumin ikeen alle. Lain käsivarsi kurotti lopulta valtiorajan yli ja Itävalta-Unkarin kansalaisena Hitler joutui rangaistuksen uhalla osallistumaan kutsuntoihin Salzburgissa. Epäsäännöllinen, joskin päihteen taidemaalarielämä oli kuitenkin vaatinut veronsa ja asevelvollinen Adolf Hitler katsottiin ruumiinkunnoltaan kaikenlaiseen sotapalvelukseen kelpaamattomaksi.

Millaisen kaupungin nuori Hitler sitten kohtasi astuessaan asemarakennuksesta Bahnhofsplatzille? Yli 700 vuoden ajan hallinnut Wittelsbachien kuningashuone piti valtaa

¹ Hitler 1941, 163-203.

² mm. Toland 1977, 70; Large 1997, 41-42, McDonough 2003, 33.

viimeistä rauhanaikaista vuotta. Valtaistuimelle oli hiljattain istunut **Ludwig III** - legendaarisista Ludwig-kuninkaista viimeinen - ja vähiten suosituin. Pitkäaikainen sijaishallitsija prinssi **Luitpold** oli juuri kuollut 91-vuotiaana - tarkalleen ottaen 12.12.1912. Arvostetun Luitpoldin poismenoa pidettiin kansan parissa varsinkin jälkiviisaasti "vanhan Baijerin" loppuna³. Asukkaita Saksan kolmanneksi suurimmassa kaupungissa oli tuolloin 600 000, miljoonan raja ylittyisi vasta 45 vuoden kuluttua. Katolisen kirkon ote müncheniläisten arjesta oli vahva, mutta vielä vahvempi ote oli oluella, jota 23 panimoa valmisti yhteensä 3,7 miljoonaa hehtolitraa - tästä lähes puolet oman kaupungin tarpeisiin!⁴ Olut nautittiin tavallisimmin oluthalleissa ja kesäaikaan näiden vehreissä biergarteneissa. Eksentrisen näytelmäkirjailija ja psykiatri **Oscar Panizza** luonnehtikin koleeriseen tapaansa müncheniläisiä ihmisiksi, joiden suurimmat intohimot suuntautuivat olueen ja paahtopaistiin.⁵ Luonnollisesti siellä, missä on ihmisiä, on myös politiikkaa ja oluthallit tarjosivat siten luontevan areenan politikoinnille. Poliittisesti Münchenissä elettiin viimeisiä seesteisiä vuosia. Keskustapuolue, kuningashuone ja kirkko vetivät yhtä köyttä - demokratia odotti vielä vuoroaan. Liberalismin kukkasia kuitenkin alkoi jo ilmaantua. München nimittäin tunnettiin myös taiteen ja taiteilijoiden kaupunkina, jossa asui vuosisadan vaihteessa peräti 13 prosenttia Saksan taiteilijoista.⁶ Tätä taustaa vasten oli luontevaa, että itseään tuolloin taiteilijaksi ja "arkkitehtuurimaalariksi" - vaan ei liberaaliksi - kutsunut Adolf Hitler etsiytyi sinne, asettuen räätäli **Joseph Poppin** alivuokralaiseksi kivenheiton päähän Löwenbräukellerin mahtavasta olutlinnakkeesta. Aivan naapurustossa olivat kymmenen vuotta sitten viihtyneet myös maanpaossa ollut **Lenin** ja hengenheimolaisensa **Trotski**. Hitler koki lopultakin olevansa läpeensä saksalaisessa kaupungissa, samassa jossa luovuutensa vimmaa purkivat vuorollaan **Wagner, Richard Strauss, Stefan George, Thomas Mann** ja **Oswald Spengler**. Ensikosketuksensa oluthalleihin Hitler sai myydessään näissä vesiväritöitään. Maksuna oli käteisen rahan rinnalla ruoka ja juoma. Tältä ajalta on säilynyt mm. Hofbräuhausia esittävä akvarelli, joka löytyy kuvaliitteestä.

Maailmansota kaatui loppukesästä 1914 Euroopan päälle kuin korttitalo. Kymmenet tuhannet oikealta vasemmalle kerääntyivät Münchenin Odeonsplatzille ilakoimaan sodanjulistuksesta. Väkijoukossa oli myös Hitler, jonka peittämätön riemu tallentui valokuvaankin. "*...vajosin polvilleni ja kiitin taivasta siitä hyvästä onnesta, että saatoin elää juuri tässä ajassa!*"⁷. Mies, joka vielä tammikuussa oli julistettu "ruununraakiksi" oli nyt saanut myönteisen päätöksen anomukseensa palvella vapaaehtoisena Baijerin kuningaskunnan armeijassa - Saksan armeija kun koostui tuolloin kymmenien kuningas-, herttua- ja ruhtinaskuntien näennäisesti itsenäisistä armeijoista yhteisen komennon alla. Elokuussa 1914 taiteilija taittoi

³ Large 1997, 44.

⁴ Pattinson 2012

⁵ Large 1997, 11.

⁶ Large 1997:

⁷ Hitler 1941: TARKISTA SIVU

maalaustelineen nurkkaan ja astui Baijerin kuninkaan nimikkorykmentin riveihin. Taiteilijasta tulisi sotilas, sotilaasta poliitikko. Poliitikosta olisi tuleva nimi historian lehdille.

Saksalaisten sotainto laantui nopeasti rintamalinjojen jämähdettyä paikoilleen. Lyhyeksi aiottu isänmaallinen ristiretki taantui uuvuttavaksi liki neljän vuoden asemasodaksi. Tappiot olivat suuret. Yleinen turhautumus ja levottomuus alkoi saada jalansijaa Münchenissäkin. Kaupungille niin ominainen *Gemütlichkeit* oli tyystin kadoksissa, säännöstely ja korvikkeet rajoittivat ruoka- ja juomanautintoja. Ravintolat joutuivat improvisoimaan pitääkseen ruokalistoiltaan edes joitakin lihapitoisia annoksia. Paisteiksi kelpasivat oravat, kärpät ja näädat. Vasemmiston kannatus alkoi lisääntyä ja radikaalit ainekset nostaa päätään. Kuningas Ludwig III alkoi symboloida kaupunkilaisten silmissä enenevässä määrin ahneutta, taantumusta ja henkistä preussilaisuutta, joka baijerilaisille merkitsi kaiken pahan juurta. Ennen pitkää häntä syytettiin jopa oluen laadun heikkenemisestä.⁸

“*Sota, joka lopettaisi kaikki sodat*” - **Woodrow Wilsonin** sanoin - päättyi aselepoon marraskuussa 1918. Samalla päättyi myös Hohenzollernien valtakausi Wilhelm II:n siirtyessä maanpakoon Hollantiin. Saksalainen keisarikunta oli kadonnut. Tilalle tuli epävakaa pohjalla seisova tasavalta, haasteellinen demokratia ja loputtomien levottomuuksien aalto. Sodan lopputuleman seuraavana kesänä sinetöinyt Versaillesin rauhansopimus sai etenkin laitaoikeiston kuvastossa häpeärauhan nimen ja tähän kytkeytyi luontevasti konspiratiivinen ns. tikarinpistolegenda eli ajatus siitä, että kotirintaman vasemmistolaiset ja juutalaiset toimijat olisivat todellisuudessa aiheuttaneet Saksan aseiden häviön. Valtatyhjiöllä on tapana täytyä nopeasti. Sodan loppuvaiheiden kapinahengestä ammentanut äärivasemmisto aktivoitui ympäri maata. Berliinissä spartakisteiksi orjakapinaa johtaneen **Spartakuksen** mukaan itseään nimittänyt aseellinen kommunistiryhmä otti yleislakon myötä kaupungin haltuunsa tammikuussa 1919 ja pakotti hallituksen siirtymään levottomuuksien tieltä Weimarin kaupunkiin - tästä nimitys Weimarin tasavalta. Oikeistomieliset sotilaalliset ryhmittymät, vapaaehtoisista kotiutuneista sotilaista kootut vapaajoukot eli ns. Freikorpsit nousivat vastavoimaksi vasemmistokumouksille. Hallitus joutui pakkotilassa turvautumaan näiden apuun kaupunkien rauhoittamiseksi.

Myös Münchenissä nähtiin vallankumous, tai oikeammin sarja sellaisia. Ensimmäisenä heti marraskuussa 1918 onneaan kokeili **Kurt Eisner**, juutalaistaustainen filosofi ja poliittinen idealisti Berliinistä. Eisnerin onnistui kanavoida kansanjoukkojen tyytymättömyys siinä määrin taakseen, että hän saattoi julistautua Baijerin vapaavaltion pääministeriksi ja muodostaa väliaikaisen hallituksen. Tämä tapahtui luonnollisesti kaupungin suurimmassa oluthallissa, Mathäserbräussa, josta tuli uuden hallituksen tukikohta. Nyt koitti myös kuningas Ludwigin aika jättää kaupunkipalatsinsa ja sittemmin myös valtaistuimensa. Ikiaikaisen kuningashuoneen tarina päättyi maanpakoon Unkarissa. Ennen pitkää radikaalimmat

⁸ Large 1997, 63.

ainekset syrjäyttivät kuitenkin pasifistisen ja verraten maltillisen Eisnerin. Hänen kohtalokseen tuli jokseenkin ironisesti niinkään juutalaistaustaisen äärioikeistolaisen **Anton von Arco-Valleyn** ampuma luoti matkalla parlamenttiin ilmoittaakseen erostaan. Eisnerin surmaaminen puolestaan johti vasemmiston väkivaltaisuuksiin, kulminoituen Baijerin neuvostotasavallan perustamiseen huhtikuussa 1919. Valtaapitävää korkeinta neuvostoa kutsuttiin Hofbräuhausin parlamentiksi, sillä päivittäiset kokoukset pidettiin siellä. Neuvosto-Venäjä jä jäljittelevä yhteiskuntakokeilu ehti kestää vain vajaan kuukauden, kunnes hallituksen joukot - etupäässä sen mandaatilla toimivat Freikorpsit - valtasivat Münchenin takaisin. Tuolloin käytyjä katutaisteluita ja molempien osapuolten brutaaleja otteita voi suomalaisyleisölle verrata omiin vuoden 1918 tapahtumiimme ja erityinen yhtymäkohta löytyy juuri Tampereesta.

leperin (Ypres) taistelussa kaasutetuksi tullut Adolf Hitler palasi sotasairaalaan Müncheniin marraskuussa 1918, parahiksi ehtiäkseen kokea edellisessä kuvatus Münchenin vasemmistolevottomuudet, jotka osaltaan varmasti muovasivat jo valmiiksi radikaalia ajatusmaailmaa. Mitä Hitler tarkalleen ottaen teki kumouskuukausina, ei ole selvillä. Oletettavasti hän ei vielä erityisesti erottunut poliittisena radikaalina, sillä häntä ei tiettävästi vangittu tai pahoinpidelty. Edelleen vailla varsinaista ammattia ja asumusta, keväällä 1919 Hitler otti vastaan armeijan osoittaman tehtävän poliittisten tilaisuuksien tarkkailijana, eräänlaisena valistus- ja valvontapuseerina, jota hänelle tarjottiin poliittisen luotettavuutensa ja erottuvan kansallismielisyytensä johdosta. Myös tulevan oraattorin puhelahjat oli huomattu. Tässä tehtävässä Hitler kiinnitti huomiota pieneen, hiljattain perustettuun keskustelukerhoon, joka oli ylevästi nimennyt itsensä Saksan Työväenpuolueeksi. Sen johdossa oli 55-vuotias lukkoseppä **Anton Drexler**. Viran puolesta Hitler ilmaantui eräänä syyskuuisena iltana 1919 Isartorin lähellä sijainneeseen pienehköön Sterneckerbräu-oluttupaan seuraamaan puolueen kokousta. Hän ei kuitenkaan tyytynyt karpäseksi katossa, vaan seurattuaan puheenvuoroa, jonka pitäjä vaati Baijerin irtautumista muusta Saksasta, hän ampaisi penkiltään ja marssi puhujankorokkeelle jyristen tulisen saarnan germaanisen yhtenäisyyden merkityksestä. Parikymmenpäinen yleisö oli haltioissaan ja ovea kohti poistuvan vieraan perään kiirehdyttiin ojentamaan puolueen esitekirjanen. Kuten eräissä muissakin yhdistyksissä, lupaavat lahjakkuudet oli tapana liitettää jäseniksi kysymättä: kasarmille majoittunelle Hitlerillekin ilmoitus asiasta tuli postikorttina. Muodollisesti vielä sotilaana ei Hitlerin olisi vallitsevien lakien mukaan ollut sallittua liittyä poliittisiin puolueisiin, mutta hänen esimiehensä kapteeni **Karl Mayr** katsoi armeijan tiedusteluintresseille hyödylliseksi soluttaa suojattinsa tähän puolueenraakileeseen ottaakseen sen haltuunsa ja ohjatakseen sen kasvua. Takapiruna hankkeessa oli väitetysti maailmansodan aikainen yleisesikunnan päällikkö, kenraali **Erich Ludendorff**, johon törmäämme vielä tuonnempana. Todettakoon, että kapteeni Mayr kääntyi myöhemmin natsien vastaan ja kuoli sittemmin Buchenwaldin keskitysleirillä monen samoin tehneen tapaan. Adolf Hitlerin jäsennumeroksi tuli 555 ja tämä numerosarja oli muuttava

paitsi braunaulaisen korpraalin ja koko maailman, myös Münchenin tulevaisuutta dramaattisella tapaa.⁹

Vain vajaa kuukausi myöhemmin puolueen tuore jäsen ja tuleva johtaja organisoii väenkokouksia mm. Hofbräuhausissa ja Eberlbräukellerissä. Syynä paikan vaihtoon ei kuitenkaan ollut parempi olutvalikoima, vaan suuremmat puitteet. Ensimmäisen varsinaisen poliittisen puheensa hän piti 16. lokakuuta 1919 Haidhausenissa sijaitsevassa Hofbräukellerissä, jonka biergartenissa puoli vuotta aiemmin oli käyty neuvostotasavallan verisiä välienselvittelyjä. Poliittiset kokoontumiset olivat usein haasteellisia läpivietäviä, sillä vastustajien toimesta litran savituoppeja lenteli ilmassa iltana jos toisenakin. Voidaankin sanoa, että käytännössä kaikki natsien varhaiset tilaisuudet erityisesti Hofbräuhausissa päättyivät käsikähmään ja tuoppisotaan, jossa kaikki käteen osuva ja helposti paikaltaan irtoava muutettiin heitto- tai lyömäaseiksi. Tuolit lentelivät, pitkät pöydät käännettiin kilviksi. Erään poliisiraportin mukaan jopa 150 tuoppia tuhoutui illan aikana. Oletettavaa on silti, että näiden iltojen tuotot ylittivät krooniset remonttikustannukset. Tämä itseään toistava kehityskulku huipentui ns. Hofbräuhausin taisteluun marraskuussa 1921, jolloin kolmisensataa puolueen nyrkkiosaston SA:n ruskeapaitaa otti yhteen vasemmistoradikaalien kanssa ravintolasalissa.¹⁰ Rähinän tauottua Hitler pääsi pitämään puheensa, jonka kerrotaan kestäneen kaksi tuntia ja keskeytyneen spontaaneihin aplodeihin 58 kertaa. Näihin aikoihin Münchenissä viljeltiin runsaasti ironista nimitystä "Schoppenhauer", kääntäkäämme vapaasti "Tuopinheiluttaja tai tuoppisoturi" - väännöksenä kuuluisan filosofin nimestä. Molempien osapuolten Schoppenhauereilla oli illan edetessä tapana tilata useita litran tuoppeja peräjälkeen ja tallettaa tyhjentyneitä pöytien alle käyttöä varten.

Hitlerin ensimmäinen vankeustuomiokin liittyi epäsuorasti olueeseen. Syyskuussa 1921 hän johti joukkonsa Löwenbräukelleriin, jossa kuningasmielisellä Bayernbund-järjestöllä oli kokoontuminen. Aina kun Bayernbundin johtohahmo **Otto Ballerstedt** yritti puhua korokkeeltaan, virvokkeita nauttineen yleisön yhtäjaksoinen "Hitler, Hitler!" -mylvintä teki sen mahdottomaksi. Lopulta kutsuttiin poliisi hajottamaan kokous. Raivostunut Ballerstedt nosti syytteen Hitleriä vastaan ja tämä päätyi Stadelheimin vankilaan kahdeksi kuukaudeksi julkisrauhan häiritsemisestä¹¹.

Vuotta 1923 sävyttivät yhteen kietoutuen Reininmaan ranskalaismiehitys, hyperinflaatioksi eskaloitunut talouskriisi ja poliittiset levottomuudet oikealta ja vasemmalta. Baijerissa oli julistettu taas vaihteeksi poikkeustila. Natsit kampanjoivat ahkerasti kaikissa Münchenin oluthalleissa ja Hitler omaksui näihin aikoihin käsivartensa rituaalisen ojentelun: tämä klassinen ele, roomalainen tervehdys, oli lainattu Roomaan marssineelta Mussolinilta.

⁹ Toland 1976, 114-120

¹⁰ Duffy & Ricci 1992, 14-15.

¹¹ Gaab 2006, 64-65.

Lainaan historioitsija **Jeffrey S. Gaab’ia** antaakseni konkreettisen esimerkin inflaation vakavuudesta: *"[V]uonna 1916 litran tuoppi Hofbräuhausin olutta maksoi 34 pfenninkiä, mutta marraskuussa 1923 hintalappu oli jo 260 miljoonaa valtakunnanmarkkaa"*. Tätä kehystäkin vasten on ymmärrettävää, että Baijerin väliaikaishallitus katsoi parhaaksi kutsua kansankokouksen koolle Bürgerliches Brauhaus -panimon suosittuun, yläluokkaiseksikin miellettyyn Bürgerbräukeller-oluthalliin Rosenheimerstrasselle. Samainen Gaab jatkaa illan tunnelmasta kohtalokkaana marraskuun kahdeksantena: Kaikki Münchenin oluthallit muuttuivat aseistettujen vallankumouksellisten linnakkeiksi. Hofbräuhaus, Löwenbräukeller ja Stieglmaierplatzin oluthalli olivat täynnä nousujohteisesti juopuvia kansallissosialisteja, jotka janosivat toimintaa. Sotalippujärjestön johtaja, "konekiväärikuningas" **Ernst Röhm** puhua pauhasi ja puhallinorkesteri soitti. Tunnelma oli kiihkeän odottava¹². Hitler lähimpine tovereineen oli asettautunut Bürgerbräukelleriin. Hanfstaengl haki seurueelle litran tuopit ja silminnähdessä hermostonut Führer rauhoitti tuntojaan huikalla olutta¹³. Sitten alkoi tapahtua. Puhelinsoitolla Löwenbräukelleristä liikkeelle lähteneet 600 ruskeapaitaa ympäröivät Bürgerbräukellerin, konekivääri pystytettiin ovelle ja Hitler keskeytti valtiokomissaari **Gustav von Kahrin** puheen loikaten tuolille, ampuen laukauksen kattoon ja julistaen kansallisen vallankumouksen alkaneeksi. Baijerin valtaapitävä kabinetti - von Kahr, poliisikomentaja **Hans Ritter von Seisser** ja kenraali **Otto von Lossow** - löysi pian itsensä oluthallin kabinettiin lukittuna. Paikalle saapui myös äärioikeiston elävä legenda, iäkäs ja ilmeisesti aivoverisuonten kalkkeumaa poteva kenraali von Ludendorff, jonka nyt asetti arvovaltansa natsien taakse. Kaiken keskellä torviorkesteri soitti ja pöytiintarjoilu pelasi katkeamatta. Kuten agiilit hankkeet yleensäkin, myös Bürgerbräun kumousyritys kaatui toteutusvaiheeseen. Hitlerin poistuttua toisaalle, Ludendorff vapauttikin panttivangit, jotka nyt ryhtyivät kiireesti pysäyttämään kapinaa. Koko yön ja varhaisen aamun mallaskyllästeiset SA-joukot valtasivat lebensraumia Münchenin hallintorakennuksista. Laukauksia vaihdettiin, asetelma oli kaoottinen. Aamun valjetessa Hitler havahtui tosiasiaan: vallankumous on kuivumassa kokoon. Tuli kiire koota joukot ja lähteä fatalistiselle viimeiselle marssille, jonka määränpää ei luultavasti ollut kenenkään tiedossa. Etunenässä tömisteli kookas Ludendorff sotapäällikön ottein. Odeonsplatzin aukiolla oli vastassa Baijerin valtionpoliisin aseistettu rivistö. Ensin vaihdettiin katseita, sitten laukauksia. Aivan Wittelsbachien entisen valtaistuimen äärellä 4 poliisia ja 16 kumouksellista kaatui. Osa poliiseista ampui väitetyksi ilmaan, "jottei saksalainen veri vuotaisi". Vierustoveriensä alas tempaisema Hitler selvisi sijoiltaan menneellä olkapäällä. Maahan laonneen ja sivukujille hajautuneen joukkonsa edessä ylpeä ja yrmeä kypäräpäinen Ludendorff marssi yhä eteenpäin mitalit kilisten, vahatuin viiksin. Kaikki oli ohi.

Oikeus istui ja värikkään, alusta loppuun politiikanteoksi lipsuneen oikeudenkäynnin myötä myös Hitler istui. Landsbergin vankilassa luultavasti tarjoihtiin olutta, kuten saksalaisissa vankiloissa yleensäkin tuohon aikaan, mutta epäonnistuneella agitaattorilla oli tärkeämpää

¹² Gaab 2006, 66.

¹³ Hanfstaengl 1957, 96.

ajankulua. Mein Kampf syntyi saneluna, **Rudolf Hess** kirjasi utterasti ja pastori **Stempfle** oikoluki kärsivällisesti. Samaan aikaan Münchenissä oluthallien tunnelma ja savenvalajien katteet tasaantuivat hetkeksi; uusia tuoppeja ei enää tarvittu rikottujen tilalle tuhatmäärin. Toinen oluttupakaappauksen keskeinen puuhamies Ernst Röhm jätti Saksan taakseen ja lähti Boliviaan sotilasneuvonantajaksi, mukanaan nuori taidemaalari **Martin Schätzl**¹⁴.

20-luvun loppupuolisko oli natseille hidasta kasvun aikaa. Hitler asui ja työskenteli Münchenissä. Hän vietti runsaasti aikaa kahviloissa ja oluthalliessa - usein Hofbräussa, mutta myös mm. asuntonsa lähellä sijainneessa Schelling-salongissa, jonka muita tunnettuja asiakkaita olivat **Bertolt Brecht**, **Vassily Kandinsky** ja **Rainer Maria Rilke**. Tuolloin ravintoloissa saattoi asioida velaksi ja Hitler sai väitetysti porttikiellon kyseiseen ravintolaan maksamattomien laskujensa johdosta!¹⁵ Tältä ajalta on paljon valokuvia keskeisistä natseista oluen äärellä. Joissakin otoksissa myös Hitlerin kohdalla on pullo tai lasi, mutta tämä oli niitä harvoja asioita, joissa Johtaja noudatti ehdotonta kohtuutta. Harvardissa opiskellut ja myöhemmin takaisin Yhdysvaltoihin muuttanut alkuaikojen taistelutoveri **Ernst Hanfstaengl** mainitsee, miten puhetaukonsa aikana Hitler pyyhki hikeä otsaltaan ja nautti pitkän kulauksen hänelle ojennetusta oluttuopista. Tätä seurasi raikuvat aplodit. Ele saattoi olla yhtä lailla taktinen, kuin aito: müncheniläisten oli helpompi samaistua oluen päälle ymmärtävään kansantribuuniin¹⁶. Lähipiiristä sen sijaan löytyi monia, joille kohtuus oli tuntematon käsite. Henkivartija **Christian Weber** oli entinen oluthallin ovimies ja hänen janonsa oli suunnaton. Koko mieskin oli suunnaton, erityisesti leveyden osalta. Hänestä tuli myöhemmin Münchenin kaupunginvaltuutettu, joka aiheutti kohua hevosurheilu- ja bordellibisneksillään sekä järjestämällä pelkkiin pahvilaatikoihin puettujen nuorten naisten paraateja, ns. "Amatsonien öitä"¹⁷. Värikästä ja kosteaa elämää vietti myös Boliviasta palannut Ernst Röhm, jonka Hitler nimitti SA:n johtoon 1931. Röhm, maailmansodan tukevatekoinen arpinaamainen sotasankari, nostatti runsaasti kohua ajan normeihin nähden vapaamielisellä sukupuolielämällään. Hän oli likimain avoimesti homoseksuaali, suosien erityisesti nuoria SA-miehiä ja abiturientteja. Moraalipaniikki sai monet puolueen sisällä vaatimaan Röhmien syrjäyttämistä tai likvidoimista, mutta tämän aika ei ollut vielä.¹⁸

Syyskuussa 1929 tällä kertaa kirjailijaksi itseään nimittävä Adolf Hitler haki Münchenin kaupungin asuntolautakunnalta vuokra-asuntoa. Kriteerit olivat: yhdeksän huonetta, keittiö ja kylpyhuone. Todellisuudessa Hitler oli sellaisen jo löytänyt, mutta ajan muodollisuus oli, ettei asunnon vuokrausta saanut vahvistaa ennen, kuin vuokralainen oli ilmoittanut kaupungille asunnontarpeestaan. Asunto sijaitsi prinssihallitsija Luitpoldin mukaan nimetyllä Prinzregentenplatzilla, Bogenhausenin kaupunginosassa. Kun Hitler tammikuussa 1933

¹⁴ Hancock 2011, 96

¹⁵ Wild 2008. Schuster 2002, 125-131

¹⁶ Hanfstaengl 1957, 35-36.

¹⁷ Pope 1941, 35-36, 38

¹⁸ Hancock 2011, 114-115

valittiin valtakunnankansleriksi, seurasi tästä seinänaapureille kovasti harmia. Turvatoimet nimittäin edellyttivät, etteivät nämä saaneet enää kutsua vapaasti vieraita koteihinsa ja menettivät lopulta kotiavaimensakin¹⁹. Kirjailija-nimitys ei kuitenkaan kaikilta osin ollut kiertoilmaisu. Vuoteen 1933 mennessä Hitler oli nimittäin saanut myyntituloja Mein Kampfista yhteensä 1,2 miljoonan valtakunnanmarkan eli lähes 4 miljoonan euron edestä ja rojalteja, jopa kansainvälisiä, virtasi aina vuoteen 1945 saakka. Menestys herätti luonnollisesti myös kaunaa ja kateutta. Hanfstaengl oli pettynyt ennen kaikkea nimeen: “Mitä Hitler tarkoittaa puhumalla omasta taistelustaan, eikä meidän taistelustamme?”. Tähän Christian Weber väitetysti röhkäisi, “Osuvampi nimi olisi ollut Mein Krampf, kouristeluni!”²⁰

Miten Hitlerin valinta valtakunnankansleriksi tammikuussa 1933 vaikutti Müncheniin ja olueeseen? Toisin kuin Berliini, Baijeri pysyi kuitenkin konservatiivioikeistolaisen kansanpuolueen otteessa aina maaliskuuhun asti, jolloin erinäisten manööverien kautta hallitus hajotettiin ja tilalle asetettiin uusi, tällä kertaa puhtaasti natseista koostuva. Olut ja sitä myöten myös Oktoberfest haarukoitiin nyt kulttuuriministeri **Hans Schemmin** valtapiiriin. Myös Röhmin SA hamusi valtaa itselleen kaksin käsin. Pienempien oluttupien takahuoneita muutettiin SA:n taukotuviksi, *Sturmlokaliks*²¹. Ruskeapaidat aiheuttivat pahennusta mellakoimalla, vaatimalla suojelurahaa ja ilmaista olutta ravintoloitsijoilta.²²

Oktoberfestiin suhtauduttiin kuitenkin melkoisella pietetillä. Perinteisestä olutjuhlasta ei haluttu räikeän politisoitua Nürnbergin puoluepäivien toisintoa, joskin kansanjuhlan mahdollisuudet hienovaraisena propagandatilaisuutena ymmärrettiin hyvin. Jo vuodesta 1933 oli litran tuopin hinta laskettu 90 pfenninkiin (vastaa nykyrahassa 45 senttiä - vertailun vuoksi tuoppihintana oli tänä vuonna keskimäärin 10 euroa). Työttömille ja vähävaraisille tarjottiin ilmaista porsaanpaistia ja olutta. Puolueen silmäätekeville oli varattu omat yksityiset olutteltat. Hitler ei kuitenkaan itse tietävästi koskaan tapahtumaan osallistunut. Vuodesta 1938 Oktoberfest-juhlallisuuksien nimeksi muutettiin Grossdeutsches Volksfest eli Suur-Saksalainen Kansanjuhla; nimenmuutokselle oli tarvettakin, kun valtakunnan pinta-ala oli juuri laajentunut Itävaltaan ja Tsekkoslovakian sudeettialueille.²³

Kesällä 1934 puolueen sisäiset jännitteet tulivat tiensä päähän. SA oli kasvanut oluthallisotureista yli kolmen miljoonan miehen järjestöksi ja uhkasi pelkällä olemassaolollaan vallan tukipilareita. Armeija ei tästä pitänyt ja Hitlerkin koki SA:n suunnalta tulevan paineen ongelmalliseksi. Kriisi oli antanut odottaa itseään, se oli välillä työnnetty syrjään, mutta kaikki padot murtuivat kerralla. Kesäkuun 30. päivän aamuna alkoi operaatio Kolibri. Ernst Röhm ja koko SA:n ylin johto pidätettiin hotelli Hanselbauerista Bad Wiesseen idyllisestä kylpyläkylästä

¹⁹ Hoffmann 2000, 174-176

²⁰ Hanfstaengl 1957, 139.

²¹ Mithcell 2008, 105

²² Gaab 2006, 73.

²³ Lill 2008.

Tegernseen rannalla. Sleesian SA-johtaja **Edmund Heines** tavattiin sängystä 18-vuotiaan autonkuljettajansa kanssa. Edessä oli kolme päivää kestänyt verilöyly. Dachauin keskitysleirillä ja Berliinin Lichterfelden kasarmeilla ammuttiin kymmeniä, ellei satoja vastustajiksi katsottuja: kommunisteja, sosiaalidemokraatteja, monarkisteja, anarkisteja, entisiä kenraaleja ja epäsuosioon ajautuneita natseja. Heinäkuun 1. päivänä Röhm istui Stadelheimissa odottamassa kohtaloaan, nauttien tilaamaansa olut- ja makkara-annosta, josta oli tuleva hänen viimeinen ateriansa. Muutamaa tuntia myöhemmin hänelle toimitettiin Hitlerin käskystä pistooli, mutta Röhm ei suostunut symboliseen itsemurhaan, vaan hänet ammuttiin selliinsä. Jatkuvasti kasvavalle tappolistalle päätymiseen riitti värihenkilöiden tunteminen tai vaarallisten tietojen hallussapito. Niinpä Röhminkin kantapaikan, makkaroihin erikoistuneen ja vielä nykyäänkin toimivan Bratwurstglöcklin tuolloinen ravintoloitsija **Karl Zehnter** murhattiin, samoin jesuiittapastori **Bernhard Stempfle**, joka aikanaan oli nähnyt tavatonta vaivaa korjatessaan Mein Kampfin kieliasua. Tilit tasattiin lopullisesti myös 11 vuotta takaperin oluttupakaappauksessa yhteistyöstä kieltäytyneen von Kahrin kanssa.²⁴

Kiireisen Berliinin vastapainoksi Hitler viihtyi enenevässä määrin Baijerin alpeilla. Vuonna 1928 ostetusta vaatimattomasta Haus Wachenfeldistä oli 30-luvun puolivälin jälkeen kasvanut mahtava Berghof ja Obersalzbergin vuoristoalueesta natsijohdon lomakylä. Täällä nautittiin valokuvien ja muistelmien perusteella varsin runsaasti olutta, todennäköisimmin sitä toimitti läheisen Berchtesgadenin panimo - Hofbräuhaus Berchtesgaden. Hitlerille tehtiin myös omaa mittatilausolutta, ns. *Führerbieriä*, tummaa lageria, joka oli vahvuudeltaan n. 2-prosenttista. Tätä olutta valmisti puolestaan Holzkirchner Oberbräu-panimo.²⁵

1930-luvun loppua kohti aina Kristalliyöhön saakka Saksan onnistui - ainakin näennäisesti - kirkastaa synkänruskeaa imagoaan. Hitler vakuutteli rauhantahtoaan ja vuoden 1936 olympialaiset toivat positiivista julkisuutta. Osana tätä Müncheniin löysi tiensä myös kasvava määrä ulkomaisia turisteja. Heidän joukossaan olivat esimerkiksi lentäjälegenda **Charles Lindberg**, Windsorin herttuapari, kirjailija **Thomas Wolfe** - joka luonnehti kaupunkia "saksalaiseksi paratiisiksi" - ja nuori Harvardin valtiotieteen opiskelija **John F. Kennedy**. Viimeksi mainittu vieraili Hofbräuhausissa 1937 usean tunnin ajan, ystäväystyksen erään SS-miehen kanssa, joka kehotti tätä illan päätteeksi varastamaan savituopin kotiinviemisiksi ja antoi vieläpä neuvoja, miten tällaisen salakuljetus parhaiten onnistuisi. Valpas tarjoilija teki kuitenkin yrityksen tyhjäksi ja kaksikko heitettiin ulos.²⁶

Toinen yrityksessään epäonnistunut oli puuseppä **Georg Elser**. Hän ei kuitenkaan varastanut matkamuistoa vaan pyrki räjäyttämään Hitlerin. Aiempien yrittäjien sijaan Elser ei tyytynyt Elserin kärsivällisyys ja omistautuneisuus oli omaa luokkaansa. Hänen onnistui jättäytyä Bürgerbräukelleriin sulkemisajan jälkeen yli 30 kertaa ja työskennellä näin yöstä toiseen

²⁴ Höhne 1969: 114-115. Hancock 2008, 160.

²⁵ Rissanen & Tahvanainen 2014, 142

²⁶ Gaab 2006, 77

rakentaen vähän kerrallaan aikapommilleen kätköä pylvääseen aivan puhujankorokkeen tuntumaan²⁷. Vielä hereillä olevat kuulijat muistavat vuoden 1923 kaappausyrityksen, joka päättyi laukaustenvaihtoon. Suuri fiasko oli käännetty vuotuseksi marttyyrien muistojuhlaksi. Joka marraskuu järjestettiin massiivinen speaktaakkeli, jossa tuo lyhyeksi jäänyt kapinahenkisen kaupunkikävely toisinnettiin. Edeltävinä iltoina juhlahetkiä järjestettiin kaikissa keskeisissä oluthalleissa: Sterneckerissä, Löwenbräussa, Hackerkellerissä, Hofbräuhaus, Salvatorkellerissä ja Franziskanerkellerissä. Soittokunnat soittivat reipasta marssimusiikkia ja vanhat Freikorps-veteraanit kokoontuivat. Tunnelma oli korkealla ja Helles virtasi²⁸.

Iltajuhlallisuuksiin kuului Johtajan puhe Bürgerbräukellerissä - paikassa, josta kaikki oli alkanut. Marraskuun 9. päivänä 1939 maailmansota riehui jo. Hitler oli valtansa huipulla, Stalingradin käännekohtaan olisi vielä yli kolme vuotta. Elser oli ajoittanut pomminsa räjähtämään kesken Hitlerin puheen, mutta sattuma puuttui jälleen tapahtumien kulkuun, kuten niin monesti ennenkin maailmanhistoriassa. Hitler olikin tavallista lyhytsanaisempi! Pommi räjähti Führerin jo poistuttua ja aiheutti suurta tuhoa. Julkisesti tapahtuneesta syytettiin englantilaisia ja juutalaisia. Elser jäi kiinni ylittäessään Sveitsin rajaa ja kuoli keskitysleirillä huhtikuussa 1945, vain muutama viikkoa ennen Saksan luhistumista. Yltäkylläinen Christian Weber, jonka vastuulla turvallisuusjärjestelyt olivat olleet, vastasi jatkossa lähinnä lisääntyneen vapaa-aikansa viettämisestä. Bürgerbräuhaus ei enää palattu. Sodan jälkeen se toimi amerikkalaisjoukkojen kanttiinina, kunnes Löwenbräun omistuksessa hanat avattiin suurelle yleisölle uudelleen 1958. Oluthalli kuitenkin purettiin lopulta 1979 uudisrakentamisen tieltä. Nykyisin paikalla on Gasteig-konserttitalo ja Hilton-hotelli.

Viimeisen kerran olut ja Hitler kohtasivat Münchenissä tietävästi 1943, jolloin marraskuun juhlallisuudet pidettiin Löwenbräukellerissä. Sen kerrottiin olleen ääriään myöten täynnä jo iltapäivällä neljän aikaan: on huomionarvoista, että kyse on 8000 asiakaspaikan ravintolasta! Tarina ei kylläkään kerro, kuinka moni kuulija jaksoi odotella vesiselvänä myöhäisillan puhepauhua²⁹. Taas oltiin pitkittyneen sodan keskellä. Olut laimeni ja hanat sulkeutuivat. Itärintama nieli panimomestarin, tarjoilijan ja asiakkaan toisensa jälkeen. Tältä ajalta on peräisin seuraava müncheniläiseen koomikkoon **Karl Valentiniin** kenties virheellisesti liitetty kasku: "Juoppo ohittaa katukauppiaan, joka mainostaa kovaan ääneen tuotteitaan: "Heilkräuter!", terveysyrtejä. "Heil Kräuter?" tämä jää pohtimaan. Meillä täytyy olla uusi johtaja!".³⁰

Kun lopulta 1944 liittoutuneiden pommikoneet heittivät varjonsa myös Münchenin ylle, moni brauhaus mureni laastiksi ja puunsäleiksi. Pommit silpoivat niin Hofbräuhausin, Schneider Weissen, Thomasbräun kuin Löwenbräukellerin. Joitakin panimoita ja ravintoloita kuitenkin

²⁷ Hoffmann 2000, 105-107

²⁸ Baird 1992, 51-52

²⁹ Baird 1992, 69-70

³⁰ Herzog 2011

säästy tuholta ja amerikkalaismiehittäjät ottivat nopeasti olutpääkaupungin ilot omikseen. Paluuta arkeen merkitsi Oktoberfestien alkaminen uudelleen 1949. Hiljalleen Müncheniin palautui jälleen aito *Gemütlichkeit* ja oluthallien rooli politiikan alttareina oli jäänyt historian lehdille.

Lähdeluettelo

Kirjallisuus:

Baird, Jay W. (1992)

To Die for Germany: Heroes in the Nazi Pantheon
Bloomington : Indiana University Press, 1992

Duffy, James P. & Ricci, Vincent L. (1992)

Target Hitler: The Plots to Kill Adolf Hitler
Praeger, Westport, Conn.

Gaab, Jeffrey S. (2006)

Munich: Hofbräuhaus & History : Beer, Culture, & Politics
P. Lang, New York

Hanfstaengl, Ernst (1957)

Hitler: The Missing Years
London: Eyre & Spottiswoode

Hancock, Eleanor (2008)

Ernst Röhm: Hitler's SA Chief of Staff
New York : Palgrave Macmillan

Herzog, Rudolph (2011)

Dead Funny: Humor in Hitler's Germany
Brooklyn, N.Y. : Melville House, 2011

Hitler, Adolf (1941)

Mein Kampf
Reynal & Hitchcock Translation, New York

Hoffmann, Peter (2000)

Hitler's Personal Security: Protecting the Führer, 1921-1945
Da Capo Press

Höhne, Heinz (1969)

The Order of the Death's Head: The Story of Hitler's SS
London, Secker & Warburg

Large, David Clay (1997)
Where ghosts walked : Munich's way to the Third Reich
W.W. Norton, New York

McDonough, Frank (2003)
Hitler and the Rise of the Nazi Party
Pearson/Longman, Chicago

Mitchell, Otis C. (2008)
Hitler's Stormtroopers and the Attack on the German Republic 1919-1933
McFarland, Jefferson, N.C.

Pope, Ernest R. (1941)
Munich playground
G. P. Putnam's sons, New York

Rissanen, Mika & Tahvanainen, Juha (2014)
Kuohuvaa historiaa - tarinoita tuopin takaa
Atena, Jyväskylä

Schuster, Wolfgang (1993): Hitler in München - privat?
Teoksessa Bauer, Richard, Hockerts Hans Günter, Schütz Brigitte, Till Wolfgang & Ziegler Walter (toim.)
"Hauptstadt der Bewegung" : Bayerns Metropole und der Nationalsozialismus
Klinkhardt und Biermann, München

Toland, John (1976)
Adolf Hitler
Garden City, N.Y. : Doubleday

Artikkelit:

Lill, Tobias (2008)
Braune Wiesn : Wie Hitler das Oktoberfest stahl
Der Spiegel, 25.9.2008

Wild, Annette (2008)
Maggi statt Macchiato – Der Schelling-Salon
Süddeutsche Zeitung, 24.7.2008

Internet-lähteet:

<http://www.bayerische-landesbibliothek-online.de/oktoberfest-schneider#1944>
Das Ende der Bierproduktion in München: Brief von 1944
Luettu 30.9.2015

Pattinson, Ronald (2012)

European Beer Guide, Munich Breweries : their history - their beers

<http://www.europeanbeerguide.net/munibrew.htm>

Luettu 1.10.2015